

N:o 13.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1905, kl. 2 e. m.

Sammanatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 9, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgad.

Uti en den 13 april 1905 till Riksdagen aflåten proposition, n:o 123, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgad.

Häri genom förordnas som följer:

Hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgad skall fortfarande gälla intill den 15 maj 1908.

Till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden för den 6 mars 1905 har chefen för justitiedepartementet bif. till Riksd. Prot. 1905. 4 Saml. 2 Afd. 11 Häft. (N:o 13).

tementet, efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet, anfört följande:

»I nådigt bref den 28 februari 1902 anbefalldes Kungl. Maj:ts kommerskollegium att efter hörande af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län samt bergmästaren i Norra distriktet inkomma med utlåtande, huruvida och i hvilken omfattning inmutningsrätten syntes kollegium böra upphävas eller tills vidare suspenderas. Närmaste anledningen till denna åtgärd var, såsom i det nådiga brefvet framhålles, att inmutningsrätten, sådan den utövats inom Norrbottens län, funnits kunna föranleda till en osund spekulation och andra betänkliga missförhållanden.

Berörda missförhållanden blefvo äfven af Riksdagen uppmärksammade. Riksdagen ansåg att, i afbidan på frågans fullständiga utredande, provisoriska åtgärder borde vidtagas för att, så vidt ske kunde, förhindra, att förhållandena förvärrades, och antog därför för sin del, med föranledande af enskilda motioner, en lagbestämmelse, enligt hvilken inom Norrbottens län inmutningsrätten å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen, förbehölls kronan ensam. Denna lagbestämmelse, hvars antagande Riksdagen i skrifvelse den 21 maj 1902 för Kungl. Maj:ts tillkännagaf, blef den 6 juni samma år af Kungl. Maj:ts sanktionerad. Lagen afsåg till en början allenast tiden intill den 15 maj 1903, men har sedermera genom lagar af den 11 maj 1903 och den 13 maj 1904 erhållit förlängd giltighet och gäller enligt sistomförmälda lag till den 15 maj 1905.

I sammanhang med det beslut, hvarigenom Kungl. Maj:ts den 11 maj 1903 förordnade om förlängd giltighet af omförmälda lag af den 6 juni 1902, har Kungl. Maj:ts jämväl uti nådigt bref till kommerskollegium anbefallt denna myndighet, att efter Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvandes och bergmästares hörande och sedan chefen för Sveriges geologiska undersökning lämnats tillfälle att sig yttra, med öfverlämnande af inkomna yttranden afgifva underdånigt utlåtande, dels huruvida i följd af berörda inskränkning i inmutningsrätten olägenheter visat sig uppkomma eller framdeles kunde vara att befara, dels ock i fråga om de ändringar, som, under förutsättning att inmutningsrätten inom Norrbottens län fortfarande blefve föremål för särskilda lagbestämmelser, borde med afseende å tillämpningsområdet eller eljest vidtagas i ofvanberörda föreskrifter, äfvensom angående de åtgärder i öfrigt, hvilka under sagda förutsättning kunde erfordras i syfte att mineralfyndigheter å kronojord blefve på ett för det allmännas intressen tillfredsställande sätt bearbetade.

Det sålunda begärda utlåtandet har af kommerskollegium afgifvits, och tillsammans med detta hafva jämväl öfverlämnats utaf kollegium inhämtade yttranden af bergmästaren i Norra distriktet, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län samt chefen för Sveriges geologiska undersökning. Den utredning, som Kungl. Maj:t ansett erforderlig för ärendets slutliga pröfning, lärer härmed vara verkställd, och jag anhåller förty att för Kungl. Maj:t få anmäla ärendet.

Jag vill härvid till en början framhålla, att, ehuru uti först omfördälda bref till kommerskollegium helt allmänt anbefalldes utredning, huruvida och i hvilken omfattning inmutningsrätten syntes böra uppbävas eller tills vidare suspenderas, det var förhållandena inom Norrbottens län, som föranledt Kungl. Maj:t att anbefalla sagda utredning, samt att, i full öfverensstämmelse härmed, den anbefallda utredningen kom att gestalta sig som en undersökning, huruvida, utan rubbning i lagstiftningen beträffande andra delar af riket, orsaker föreläge att stadga särskilda bestämmelser för Norrbottens län.

Då i följd af Riksdagens initiativ dylika särskilda lagbestämmelser blifvit antagna att provisoriskt gälla, till dess ärendet efter utredningens fullbordan kunde slutligen afgöras, synes spörsmålet nu närmast gestalta sig som en pröfning, huruvida de provisoriskt antagna bestämmelserna böra, med eller utan modifikationer, erhålla definitiv giltighet eller huruvida anledning finnes att äfven sedan utredningen blifvit fullbordad för någon tid bibehålla den provisoriska lagstiftningen.

Det torde tillåtas mig att med ledning af den förebragta utredningen i korthet redogöra, hvori förut omnämnda missbruk af inmutningsrätten bestodo och huru de uppkommit. Jag måste härvid gå tillbaka till den kungörelse, som den 19 augusti 1889 utfärdades och genom hvilken förordnades *dels* att i mutsedel, som blefve utfärdad å fyndighet, belägen å kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen eller blifvit för kronans räkning till brukning på viss tid annan upplåten, tills vidare skulle, om inmutningsansökningen gjorts efter dagen för kungörelsens utfärdande, intagas förbehåll om skyldighet för inmutaren att vara underkastad de förändrade bestämmelser om rätt för kronan att deltaga i grufarbetet och den däraf fallande vinsten, som genom ny lagstiftning kunde blifva gällande, *och dels* att för fyndighet, därå inmutning under sådant förbehåll erhållits, utmål tills vidare icke finge anvisas.

Den situation, som genom denna kungörelse inträdde, var ej ämnad att blifva långvarig; den skulle endast räcka till dess lagstiftningen ordnat frågan, huru kronan skulle deltaga i grufarbetet och däraf fal-

lande vinst, i fall då fyndighet inmutades å kronojord, å hvilken enligt dittills gällande lagstiftning jordägareandelen tillkommit inmutaren. Denna lagstiftningsfråga visade sig emellertid vara svårlöst och ordnades först genom lagen den 20 oktober 1899, i hvilken emellertid stadgades, att för inmutning, som erhållits under det i 1889 års kungörelse stadgade förbehåll, utmål ej finge utan Konungens tillstånd läggas tidigare än två år från det lagen trädte i kraft. Denna tidpunkt inföll den 1 december 1901. Det blef sålunda en tidrymd af mer än tolf år, under hvilken utmål ej kunde läggas för fyndighet, därå inmutning erhållits under det i 1889 års kungörelse stadgade förbehåll. Under denna tidrymd måste inmutaren, om han ville bevaras sin på inmutningen grundade rätt, hvarje år göra försvarsarbete och kunde hvarken få ersätta detta med afgift i penningar, ej heller erhålla hvilostånd, emedan för åtnjutaude af dessa förmåner erfordras, bland annat, att utmål blifvit grufvan tilldeladt. Än mindre kunde grufdriften begynna på allvar, så länge utmål ej blifvit lagdt. Följden blef, att inmutarne ofta sökte komma ifrån det besvärliga och kostsamma försvarsarbetet på det sätt, att de år efter år inmutade samma fyndighet. Härigenom utsatte de sig dock för faran att vid ommutningen blifva förekomna af andra inmutare, och det saknades ej personer, som sökte begagna sig häraf. En osäkerhet i förhållandena uppkom, som ytterligare förvärrades däraf, att den gaf anledning till många inmutningar äfven på behörigen försvarade fyndigheter utan annat syfte än att förmå den verkliga rättsinnehafvaren att betala penningar för att slippa en process om rätten till fyndigheten. Det ligger i sakens natur, att nu skildrade förhållanden skulle vara i hög grad ägnade att framkalla en osund spekulation, emedan såväl de inmutare, hvilka hade en behörigen grundad rätt, som än mera de, hvilkas rätt var tvifvelaktig eller alls ingen, voro angelägna att få afyttra sina mutsedlar och bjödo ut dem både inom och utom riket. Deras utbudande på utländsk marknad gaf i sin tur anledning till farhågan, att värdefulla grufvor skulle råka i utländska händer i en utsträckning, som kunde innebära faror af flera slag.

Jag har härmed redogjort för de förhållanden, som gåfvo anledning till, att Kungl. Maj:t anbefalldes den nu verkställda utredningen. Det får emellertid ej förbises, att vid behandlingen inom Riksdagen af förut omnämnda provisoriska lag äfven andra synpunkter framträdde, hvilka ej torde varit utan inflytande på frågans utgång, om de också ej kunna sägas hafva blifvit klart och bestämdt formulerade. Under debatten i Första Kammaren yttrades nämligen en farhåga, att det, som en talare uttryckte sig, skulle gå för fort med utvecklingen af Norr-

bottens rikedomar, och innebörden häraf synes hafva varit en oro, att en obehindrad exploatering af de norrländska järnmalmsfyndigheterna skulle *dels* medföra, att malmförråden i större utsträckning än som vore önskligt blifve exporterade med den påföljd, att den inhemska järntillverkningen i en framtid kunde komma att lida brist på malmtillgång, *dels* föranleda, att priset på järnmalm trycktes ned till gagn allenast för utländska förbrukare, *dels slutligen* locka till begynnande af gruf-företag, som saknade betingelser för framgång.

Måhända kunde man också i hvad under den nämnda debatten anfördes skönja tecken till den uppfattning, att malmrikedomarna i Norrbottens län, hvarest ju jorden till största delen tillhör kronan, borde, i stället för att öfverlämnas till exploatering åt enskilde, förbehållas åt staten själf och brytas för dess räkning.

Sedan jag härmed avslutat redogörelsen för de skäl och omständigheter, som torde hafva föranlett den provisoriskalagens antagande, anhåller jag att få i korthet framställa, hvilken ståndpunkt de hörda myndigheterna intaga till frågan om inmutningsrättens definitiva upphäfvande inom Norrbottens län.

Af dessa myndigheter är det endast Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län, som förordar, att förbudet mot inmutning definitivt fastställles, och det är väl att märka, att hans tillstyrkande endast afser förbud mot inmutning af järnmalm. Till stöd för sin åsikt, att inmutning af järnmalm bör vara förbjuden, anför han, att ett verkligt intresse att lämna inmutningsrätten oinskränkt icke längre förefinnes beträffande järnmalm, emedan man efter hans åsikt med fog kan förutsätta, att afsevärda förekomster af järnmalm icke vidare kunna väntas blifva upptäckta, sedan under senare år omfattande ströftåg i alla riktningar af länet företagits i syfte att uppleta järnmalm och dessa malmetare utvecklade en feberaktig energi, utan att dock dylika ansträngningar under senare tid ledt till några upptäckter af beskaffenhet att förtjäna uppmärksamhet. Däremot menar nämnde befallningshafvande, att man af inmutningsrättens frigifvande kan befara ett upprepande af de missbruk, jag här förut omnämnt. I fråga om andra mineral än järnmalm är enligt nämnde befallningshafvandes mening förhållandet helt annorlunda. Förekomsten inom länet af andra mineral än järnmalm vore mycket ofullständigt känd och för afhjälpan af denna brist vore inmutningsrättens bibehållande det bästa medlet.

De andra myndigheter, som hörts, äro ense om att anledning saknas att upphäfva inmutningsrätten. Kommerskollegium anför här-om, att, fränsedt det olämpliga att stadga en undantagslag för en viss

landsända, det endast under inmutningssystemet kan väntas, att länets malmtillgångar blifva utforskade och kända, emedan koncessionssystemet icke förmår egga till samma verksamhet i sådant hänseende samt efter kollegii tanke eftersökande genom statens försorg näppeligen låter sig utföra i en omfattning, ens tillnärmelsevis jämförlig med den som det enskilda intresset mäktar framkalla. Hvad nu anförts gäller efter kollegii mening ej mindre malmfyndigheter i allmänhet än äfven järnmalmfyndigheter, och kollegium framhåller, att det vore af stor betydelse, att forskningar efter fosforfattig järnmalm bedrefves inom Norrbottens län. Emot den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län förordade utvägen att upphäfva inmutningsrätten beträffande järnmalm allena anmärker kollegium, att dylikt förbud lätt skulle kunna kringgås, emedan de flesta andra malmer förekomma mer eller mindre i förening med järnmalm.

Beträffande frågan, huruvida i följd af den provisoriska inskränningen i inmutningsrätten olägenheter visat sig uppkomma eller framdeles kunde vara att befara, meddelar kommerskollegium att, förutom de olägenheter af allmänna art, som låge däri att spaningar efter malmfyndigheter å kronojord ej kunde väntas äga rum genom den enskilda företagsamheten, särskilda olägenheter uppstått och framdeles vore att befara för den redan befintliga grufdriften inom länet, i följd däraf att grufägaren vore utestängd från möjligheten att genom inmutning vinna behöflig utvidgning af sina områden och att tillgodogöra sig mineralförekomster i omedelbar närhet af sina utmål, hvarjämte han ständigt vore utsatt för faran att lida stor skada genom att förlora rätten till något utmål utan möjlighet att genom inmutning återförvärfva detsamma.

De skäl, som kommerskollegium anført emot inmutningsrättens definitiva upphäfvande inom Norrbottens län, synas mig förtjäna beaktande. Å andra sidan framgår af utredningen, att meningarne äro delade i frågan, om inmutningsrättens frigifvande under nuvarande förhållanden skulle föranleda ett upprepande af de missbruk, som gifvit anledning till den provisoriska lagen. Vid detta förhållande och då anledningarne till de farhågor, som, efter hvad jag förut nämnt, vid den provisoriska lagens behandling framträdde inom Första Kammaren, säkerligen äro oförändrade, synes det mig vara mest tillrådligt att tills vidare något definitivt beslut i frågan ej fattas, utan att det provisoriska tillståndet ytterligare förlänges på någon tid, t. ex. under tre år.»

Den lag, om hvars fortsatta tillämplighet förevarande proposition innehåller förslag, har tillkommit på framställning af enskilde motionärer vid 1902 års riksdag. I motionerna hade ifrågasatts, att inom Norrbottens län å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen, inmutning *tills vidare* icke borde få äga rum annat än för kronans räkning. Riksdagen antog för sin del den föreslagna lagen med begränsning af dess giltighet till den 15 maj 1903, och anförde Riksdagen i den till Kungl. Maj:t i anledning af berörda motioner aflåtna skrifvelsen, hurusom Riksdagen funnit, att i afseende å malmfyndigheters inmutning och hvad därmed sammanhängde synnerligen betänkliga missförhållanden inom Norrbottens län gjort sig gällande och då fortfarande förefunnes, hvilket syntes böra föranleda, att det toges under öfvervägande, huruvida icke genom ändrade lagbestämmelser eller på annat sätt de anmärkta missförhållandena kunde aflägsnas eller deras återupprepande förebyggas. Under den tid, som måste åtgå, intill dess efter noggrann utredning af alla omständigheter, som vid frågans pröfning borde tagas i betraktande, något definitivt beslut kunde fattas angående en sak af så allvarlig och stor betydelse som den ifrågavarande, syntes provisoriska åtgärder böra vidtagas för att åtminstone i någon mån motverka, att de faktiska förhållandena hunne gestalta sig ännu mer otillfredsställande och invecklade än för det dåvarande. I sådant afseende hade Riksdagen ansett det vara lämpligt, att inmutningsrätten blefve *under någon viss bestämd tid* inskränkt på det sätt motionärerna föreslagit. Då emellertid den föreliggande frågan redan då vore af Kungl. Maj:t upptagen till behandling och Riksdagen antoge, att Riksdagen hade att från Kungl. Maj:t förvänta förslag i ämnet, så snart detta läte sig göra, hade Riksdagen ansett, att berörda tid för den provisoriska inskränkningen i inmutningsrätten lämpligen borde begränsas till slutet af det näst därpå följande årets riksdag.

På de skäl, som sålunda legat till grund för 1902 års Riksdags beslut i ämnet och då frågan om definitiv förändring af lagstiftningen i omförmälda afseende icke varit så utredd, att förslag därom kunnat framläggas för 1903 och 1904 års Riksdagar, hafva nämnda Riksdagar på framställning af Kungl. Maj:t utsträckt giltigheten af ifrågavarande lag på ett år i sänder, och gäller densamma nu till den 15 maj 1905.

Den af Kungl. Maj:t föranstaltade utredningen har, enligt hvad af departementschefens anförande framgår, numera afslutats, men har Kungl. Maj:t det oaktadt ansett det mest tillrådigt, att *tills vidare* något definitivt beslut i frågan ej fattas, utan att det provisoriska tillståndet

ytterligare förlänges på någon tid, och har Kungl. Maj:t i sådant hänseende föreslagit, att omförmälda lag fortfarande skall gälla till den 15 maj 1908.

Då emellertid Riksdagen vid ifrågavarande provisoriska lagstiftning utgått från, att lagens giltighet ej skulle utsträckas längre än som erfordrades för att Riksdagen efter verkställd utredning skulle kunna fatta definitivt beslut i saken, har förutsättningen för den provisoriska lagstiftningen från Riksdagens sida numera genom den avslutade utredningen bortfallit. Några öfvertygande skäl för att under ännu några år undanskjuta den slutliga lösningen af spörsmålet om behovet och lämpligheten af särskilda lagbestämmelser i fråga om inmutningsrätten inom Norrbottens län synas utskottet ej heller hafva i det kungl. förslaget anförts. Då emellertid förevarande proposition icke lär kunna gifva Riksdagen anledning att nu ingå på en dylik slutlig pröfning af frågan, torde en förlängd giltighet af den provisoriska lagen vara nödvändig, men att utan tvingande skäl binda äfven kommande Riksdagars pröfningsrätt genom en utsträckning af lagens giltighet under flera år, som i propositionen föreslagits, synes utskottet ej tillrådligt. Enligt utskottets förmenande torde lagen icke böra erhålla förnyad tillämplighet för längre tid än som af förhållandena med nödvändighet påkallas, eller för en tid af ännu ett år, till den 15 maj 1906.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, under förklarande, att det i propositionen innefattade lagförslag icke kan i oförändradt skick bifallas, ville i anledning af propositionen för sin del antaga följande:

Lag

om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgadt.

Härigenom förordnas som följer:

Hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgadt skall fortfarande gälla intill den 15 maj 1906.

Stockholm den 28 april 1905.

På det sammansatta utskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.